

**АНГАРАД ПРАЙС
ТВОРЧЕСТВО НА РЪБА НА
КАТАСТРОФАТА:
СЪВРЕМЕННАТА УЕЛСКА
ПРОЗА НА РОБИН ЛЮЕЛИН**

Превод от английски: Людмила Колечкова, 2002

chitanka.info

Никакъв цинизъм не е в състояние да опровергае силата, с която носителят на Националната награда въздейства върху въображението ни, заяви Хиуел Тейфи Едуардс, за тримата главни победители в Националния конкурс на Уелс Айстедфод.

За непосветените Националният Айстедфод представлява едноседмичен фестивал на изкуствата на уелски език, който се провежда ежегодно и се редува през година в Северен и Южен Уелс. Същността на този Айстедход (това може да се преведе като „заседание“) е конкурсният характер, раздаването на награди и отличия в много области, но най-вече в сферата на музиката и литературата. Трите най-престижни награди се дават на писатели, и за тях споменава Едуардс. Те са две награди за поезия „Чеър“ и „Краун“ и една за проза, наречена Медал за проза. Кандидатите се представят с псевдоним. Церемонията по награждаването се извършва на пищна церемония пред обширна аудитория и се предава на живо по телевизията.

Наградата през 1992 за романа „Бяла звезда на бял фон“ на пишещия на уелски език Робин Люелин беше наистина паметно събитие. Това бе и първата творба на Люелин и бе посрещната с небивал възторг от членовете на журито. Един от тях — Дафид Роуландс — сподели, че „въобще не е чел такова нещо на уелски“ и добави, че „Медалът за проза никога не е бил даряван на толкова вълнуващо талантлив творец“. Друг член на журито Алун Джоунс го нарече „завладяващ разказвач, възхитителен автор на магическа проза.“ А според Робърт Рис качествата на наградената творба надскачат многократно останалите претенденти и я „издигат на крилете на гения“. Той дори предрече, че тази творба ще придобие революционна значимост за уелската проза и ще разкрие нова страница в уелската белетристика.

Хиперболизираните оценки на тримата от журито бяха последвани от стръвна реакция. Но, както обяснява Едуардс, носителите на трите награди са „автори, заслужаващи огромно доверие, тъй като те символизират несекващата значимост на уелския език като могъщо литературно средство“. Така че символичното значение на победата им може да се окаже дори по-значима от литературните достойнства на печелившата творба.

Не ще и съмнение, че голямата публичност при удостояването на Медала за проза няма друг паралел в уелската литература. В резултат на това наградената творба обикновено се изкачва на върха в уелските класации за бестселър. Наистина, от всички книги, излезли на уелски, наградените на Айстедфорд се продават в големи тиражи и носят значими приходи.

Хвалебствията за „Бяла звезда на бял фон“ бяха подети и повторени от читателите в месеците след награждаването. А освен това ширещата се загриженост за бъдещето на уелската литература, и главно белетристика, вероятно притури „квазимесианска“ нотка към рецепцията на „революционната“ новела на Люелин и така доста несправедливо младият, прохождащ творец бе поставен под огромно напрежение. Както казва Мартин Дейвис „интересно е съпадението, че тази новела трябваше да се появи и тя се появи в момент, когато се надигаха фундаментални въпроси около бъдещето на уелската проза“. А Мена Бейнс в „Ню Уелш Ривю“ отбелязва, че екзалтацията около романа нарасна с осъзнаването на факта, че неин автор е един съвършен новак на литературната сцена на Уелс. „Бяла звезда на бял фон“ получи и други уелски литературни награди — Награда на годината, Награда за дебютна книга и др.

Съразмерна по кресливост бе и негативната оценка. Романът на Люелин скоро стана най-разискваната уелска литературна творба от години наред, средоточие на странна смесица от ожесточена критика и еднакво ожесточена възхвала, казва Мена Бейнс.

Негативните оценки се въртяха главно около проблема, че творбата е трудна за разбиране и доста объркваща. Много от обикновените уелски читатели, твърдят критиците, едва ли биха се насладили на фантазността на романа така, както академиците, които раздават наградите. Мнозина твърдяха, че журито са проявили безотговорност, награждавайки толкова подчертано трудна творба. И още нещо, безотговорен бил и самият Люелин, сътворявайки толкова сложно произведение.

От тук се отприщи с нова сила отколешния дебат за достойнствата на „популярната“ и на „трудната“, „сложната“ литература. В основата на дебата този път застана Люелин и неговата „трудна“ творба, както „трудното“ творчество на пишещите на уелски

поети Юрос Боуен и Боби Джоунс бе в основата на споровете през 1960-те и 1970-те години.

Дебатът се завъртя около силното, може би прекалено силно убеждение, — че съществува основна връзка между благополучието, или доброто състояние на уелския език и благополучието на уелската литература. Или както посочва Уин Томас: „Основният момент, който не бива да се забравя, е, че битката за уелския език се е водила главно от гледна точка на оцеляването на литературната ни култура“. Критична е връзката между публикациите на уелски език и културната и социална адекватност на този език. Разрастването на читателската публика на уелски език е в интерес за езиковата виталност.

И така, броят на хората, чийто роден език е уелският, прогресивно намалява през XX век, затова опитите за подкрепа и тласък на уелската литература нарастват. През 1996 година специален брой на списанието за книги в Уелс бе посветено на популяризирането на уелската литература, като всякакви представители на родната култура бяха поканени да дадат своя принос с мисли и препоръки.

Но дискусиата винаги е била натоварена със сблъсък на противоречиви становища. Мнозина виждаха в популяризирането път напред. Ислин Фоук Елис например, е първокласен уелски автор, посветил се на създаването на популярна уелска литература. Други обаче като поетът Боби Джоунс, вярват, че литературата не бива да се „принизява“, „обезстойносттава“ по този начин. Според него виталната национална литература трябва да бъде предизвикателна, неспирно търсеща нови изразни средства, надскачаща познатите граници.

В резултат, разделенията по въпроса предизвикаха нови разногласия, като това дали експерименталната литература трябва да се окачествява като „трудна“, като „елитарна“ или „предизвикателна“, а традиционната като „лесна“, „популярна“ или „старомодна“. А тези заблуди дадоха поле за журналистически изяви на тема литературна и културна активност.

Съществува обаче един фактор, който придава уникална съдбовност в уелския контекст, и това е неизбежното осъзнаване, че авторът на уелски език не може да си позволи да бъде твърде сложен или твърде непознат за една читателска аудитория, която в най-добрия случай можем да наречем ограничена. Осъзнаването на този факт положително е залегнал в допитването на Йоан Уилямс за възможната

читателска публика на „Бяла звезда на бял фон“. Белетристът Уилям Оуен Робъртс наскоро даде израз на собственото си чувство за несигурност, за рискованост, като съвременен уелски автор, заявявайки, че „да твориш на уелски е в голяма степен класическо изпитание, присъщо на ХХ век. Ти просто твориш на ръба на катастрофата.“ Погледнато в апокалиптичен план в контекста на уелската литература прекаленото отчуждаване от читателите може да доведе до тяхното изчезване.

На този фон белетристиката на Робин Люелин — заедно с отклика, който предизвиква — заема полагащото ѝ се място в литературния и социален контекст. Както забелязахме, поляризираните мнения по отношение на „Бяла звезда на бял фон“ бяха предопределени от външни фактори. Самата новела — харизматично фентъзи-приключение, разказано с пионерски език, — би доставила наслада на читатели, с вкус към подобно четиво. Същата наслада вероятно е накарала други читатели, като Бетан Мейър Хюз, да почувстват необходимостта „да държат нещата в някаква перспектива“. А за някои читатели, както ще видим, игривият, закачлив антиреализъм на творбата би се сторил подозрителен от политическа и културна гледна точка.

Самото естество на романа е причина за поляризирания отклик, който предизвика. Доста читатели твърдят, че били „озадачени и смутени“ от книгата. Същото усещане са предизвикали и последващи публикации на творби като „От празния пристан до белия океан“, романът удостоен с Медал за проза през 1994 г., и „Големите сиви води“, сборник разкази, излязъл през 1995 г.

Дори първият страстен поклонник на „Бяла звезда на бял фон“ Дафид Роуландс признава, че „главата му се замаяла, още преди да стигне до 10-та страница“. Алун Джоунс също твърди, че „оставял настрана книгата, за да си поеме дъх, а докато я четял, това се налагало многократно“. Думите на книжаря Гуин Шон Ифан, че „хората намират романа труден за четене, оставят го настрана, малко за да си починат и отново се връщат към него“, предават съвършено точно стъписването, объркването на много от читателите при първата си среща с книгата. И наистина, повечето от метафорите, които и читатели, и критици използват, обрисувайки това стъписване, неизменно са заредени с някакво усещане, което се люшка между

болката и насладата. Те говорят, че се „чувствали като пияни“, „в унес като на сън“, „омагьосани или замаяни“, като „в приятен гъдел“, „сладостна тръпка“ и накрая „като прободени с изящна, бляскава кама“.

Разсъждавайки върху неяснотата в поезията, поетът Алан Люд подчертава, че нито поетът, нито читателят трябва да бъдат винени. Балансираната преценка трябва да направи разграничение между „стиховете, които са трудни поради недостатъци на поета и стихове, които са трудни поради ленивостта или невежеството на част от публиката“. Същото важи и за прозата. Ала в уелската култура, която силно закриля своите читатели, съществува тенденцията авторът да бъде обвиняван за всяка трудност.

Прекомерното наблягане върху мъглявостта на даден литературен текст пречи на конструктивната дискусия. Никой не би се заел да отрече, че въпросът за литературната сложност е комплексен; сложността, трудността, не е нито абсолютно, нито перманентно качество. Дори напротив, това качество се проявява, когато даденият литературен текст влезе в контакт със своя реципиент в определено време и място. Освен това трудните или непознати елементи в литературния текст често могат да имат изключително важна творческа функция. В крайна сметка, смущението или объркаността на един читател не винаги означава смущение за останалите. Спорно е, разбира се, дали сюрреалната научнофантастична и комиксоподобна природа на „Бяла звезда на бял фон“ би била безкрайно по-близка и разбираема за по-младото компютърно поколение уелски читатели, отколкото натуралистичния „реализъм“ на монолингвистичния, некомформистки Уелс, обрисуван в по-стари реалистични литературни творби.

Конструктивният анализ на отклика на творбата показва, че стъписването явно се провокира от наративната техника на автора, тъй като читатели едновременно отбелязват познати и непознати елементи. Редувайки последователно тези крайности, повествователната техника не цели да хвърли мост над пропастта между значимостта на това, доколко читателите разбират дадено произведение, и значимостта от възраждане на литературата. Това е техника, която едновременно ви прави близки и ви отблъсква, посредством използване на — да речем — познати идиомы, локализми и разговорни стилни фигури, асонантни

или ритмични образци, позната културна информация от една страна и разнообразяване на лингвистичния регистър и сричане на логико-темпоралната подредба на повествованието от друга.

Фантазията придава форма на новата техника на редуване на познатото с непознатото. Тя играе определяща роля в творческия му мироглед. В някои от произведенията му се натъкваме на непрестанно люшкане между реалното и митологичното. А повествованието в някои от разказите му се води от животното броненосец, от бухали, дори от планини.

През март 1992 година, само пет месеца преди да бъде удостоен с наградата Медал за проза (но вече ръкописът му бе представен) М. Уин Томас каза следното по повод тогавашното състояние на уелската проза:

„Бих се радвал, ако уелските белетристи — поне временно — загърбят реализма. Защото според мен този реализъм е станал прекалено изтърган, прекалено познат и прекалено удобен. Бих искал нашите белетристи да си спомнят, че Мабиногион също са написани на уелски език“.

Според Томас фантазията предлага едно от средствата за възраждането на уелската проза във време, когато реализмът е станал „прекалено познат“. През август същата година Робърт Рис цитира горното изказване на Томас при награждаването на „Бяла звезда на бял фон“. Рис изтъкна, че творбата не представлява осъществената мечта на Томас. Тя е сбъдване на неизреченото му пожелание съвременната уелска проза да се отгласне от залинелия реалистичен стил. Появата на „Бяла звезда“ явно съвпада с желанието за известна (макар и неосъзната) промяна на литературната сцена от началото на 1990-те години.

Последното десетилетие на века стана свидетел на появата на множество изтъкнати уелски творци, като Ангарад Томос, Михангел Морган, Ейруг Уин, които използват фантазията по новаторски начин. Това обаче не се осъществи без опозиция. Защитниците на реализма гледаха на фантастичната проза като на ескейпизъм, бягство от действителността. Те отстояваха виждането, че единствено реализмът може адекватно и отговорно да се справи със състоянието на културната и езикова криза в съвременен Уелс.

Все пак, по-полезно би било, ако разглеждаме фантастиката в писането в ролята ѝ на коректив. Свободата на въображението,

позволена от белетристиката, дава способности за коригиране на съществуващата ситуация. Фантазията също дава на авторите възможността да описват желани светове.

Фантастичните повествования на Робин могат да бъдат разчетени и като национални алегии. Алегорични модели съществуват в „Бяла звезда.“ Близки уелски елементи откриваме и в „Малка страна“. А познати национални стереотипи са видими в описанието, което прави на други „близки“ страни в романа: Британия, Ирландия, Франция, Индия. Все пак фактът, че никое от произведенията му не се възприема пълноценно като алегория означава, че въображаемото — а не херметичното — господства в творбите му. „Малка страна“ е утопия. Образите в „Бяла звезда...“ говорят по-звучен, жизнен и идиоматичен уелски от повечето уелски днес. А „алиансът“ от малки страни, които се надигат срещу (англо-германите) „Страната на моето заточение“ не е нищо друго освен приемане на желаното за реално.

Желанието заема централно място във фантазията и повечето съвременни литературни фантазии на уелски — в най-голяма степен — са свързани с въпроси за уелската самобитност и уелската култура. Но същевременно те обхващат наблюдения по „уелщината“ в настоящия ѝ вид.

По повод дискусиата ни за познатото и отгласването от него, залегнало в творбите ни, интересно е да отбележим, че от всички съвременни творци, пишещи на родния ни език, Робин е заслужено наричан с традиционния уелски епитет за писател *cyfarwyddo*, което означава „близък, познат“.

Робин даде на съвременния уелски читател фамилиарни знаци, показвайки еднопосочния път към новия Уелс. Не всеки читател, както видяхме, ще пожелае да следва тези знаци. Съвременната четяща публика не е хомогенно цяло, а разнородна група от индивидуалности. Ала онези читатели, които наистина желаят да се запознаят с творчеството и визията на Робин, могат да бъдат сигурни, че ще получат достатъчно наслада и познание при фантастичното им пътуване от корица до корица.

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.